

MINNE MENET, PATMOS?

Väinö Hotti

Timo Junkkaala, Osmo Tiililä – Protestantti (Perussanoma, 2004, s,828).

Tämän kirjan laaja ja perusteellinen referointi löytyy netistä: missiosakarja.net
(Valikko: Kirja-arvosteluja)

Patmos Lähetyssäätio (Pasi Turunen, Juha Ahvio, Markku Vuorinen, Pirkko Säilä) on nähdäkseni lähtemässä "uusille urille". Toisaalta: ei mitään uutta auringon alla!

Merkittävä julkaisu

Eino J. Honkanen sanoi aikoinaan meille opiskelijoille Raamattuopistolla: *"Mene ja myy kaikki mitä sinulla on - ja osta Aapeli Saarisalon Raamatun sanakirja."* -Minä tahtoisin nyt oikein vakavasti ja rakkaudella sanoa jokaiselle lukijalle: **Mene ja myy kaikki mitä sinulla on ja osta Timo Junkkaalan OSMO TIILILÄ - PROTESTANTTI.** Ehkä sinun ei tarvitse edes koko omaisuuttasikaan pantata, kirjan hinta on vain 25 €. Tämä on erittäin sopiva myös lahjakirjaksi tänä vaikeana lopunaikana. Aina ei lahjakirja täytä kovin korkeita hengellisiä kriteereitä. Tämä kirja kuuluu jokaisen teologin käsikirjastoon - onhan kysymyksessä dogmatiikan professorin kattava elämänkerta. Osmo Tiililän suhde herätysliikkeisiin (erittäinkin viidenteen, herännäisyyteen ja rukoilevaisuuteen) oli läheinen. Samoin hän arvosti maallikkouskovia. Edelleen varsinkaan uuspietisteillä ei ole varaa jättää kirjaa kaupan hyllylle. Kuuluihan Tiililä tavallaan tämän liikkeen sisäpiiriin yhtenä sen isistä; muut olivat Muroma ja Saarnivaara. Nämä kaikki olivat erilaisia persoonallisuuksia - mutta Jumalan miehiä yhtä kaikki. Kirja oli ehdolla myös Vuoden 2004 kristilliseksi kirjaksi.

Ehkä kirjan loppuun olisi voinut vielä kirjoittaa luvun: ONKO TIILILÄN PROTESTI VANHENTUNUT - KIRKON KEHITYS TIILILÄN JÄLKEEN. Mikä on Tiililän sanoma 2000-luvulle?

Ero kirkosta

"Pidän kirkkoa baabelina ja minun täytyy omantuntoni mukaan toimia avatakseni muidenkin silmiä" (emt. s.631).

"Samassa kirjeessä Tiililä kutsui Suomen kirkkoa portoksi ja baabeliksi ja sanoi sen kulkevan nopein askelin kohti tuhoaan" (639).

Tiililällä ja Antti J. Pietilällä oli hyvin läheiset suhteet. Teologiassa Tiililä seuraili osittain Pietilää.

Pietilä kirjoittaa: *"Kirkollisuutta näin pitkälle toteuttaessaan yksityinen kristitty ei saa kuitenkaan eksyä pitämään nykyistä empiiristä kirkkoa minään iankaikkisena laitoksena, johon hän olisi sidottu siitä huolimatta, miten Jumalan sanan ja hänen omantuntonsa siinä lopulta käy. Jumalan sana ja hyvä omatunto ovat suurempia arvoja kuin empiirinen kirkko, ja sentähden pitää yksilön ja kirkon välisiä suhteita määriteltäessä jäädä viimeiseksi sanaksi tämä: se mahdollisuus on olemassa, että KRISTITTY KUOLEE OMAN SYNTYMÄKIRKKONSA ULKOPUOLELLA* (teh.VH:n).

Tiililä itse arvioi uuden kirkon perustamismahdollisuuksia näin: *"Jos nyt uuden kerran kävisi niin, että joku laituskirkosta eronnut perustaisi oman ecclesia nostra -seurakuntansa (sana on isä Lutheruksen!), missä yritettäisiin saarnata evankeliumia puhtaasti ja jakaa sakramentteja*

evankeliumin mukaisesti, niin millä periaatteellisella perusteella tekoa voitaisiin pitää vääränä" (632).

Suomen ekklesiaalla oli tällöin **etsikonaika**, mutta se käytti sen väärin. Jumalan suunnitelma ei päässyt toteutumaan - ja se oli kohtalokasta molemmille osapuolille.

Tiililän testamentti

*"En eronnut kirkosta sitä vastustaakseni, vaan sitä protestillani auttaakseni - mutta luulen tekoni tuoneen vain hyvin vähän hedelmää. Olen suuresti murehtinut elämäni loppuvuodet Suomen kirkon maallistumista, joka on ollut sekä tahallisesti sallittua että johdettua. Monivuotinen, hiljainen rukoukseni on ollut, että hyvä, kaikkivaltias Jumala antaisi kirkolle vielä uusia herätyksen aikoja, niin että kirkko keskittyisi varsinaiseen tehtäväänsä, evankeliumin julistamiseen ihmisten iankaikkiseksi autuudeksi...Kirkko tekee toisarvoista työtä syrjäyttäessään pääasian ja **keskittyessään sosiaalisiin tehtäviin**. Jos uusin uskon hylännyt teologia (...) saa jatkuvasti turmella kirkkoa sisältäpäin, siitä tulee Baabel, ja Jumalan ekkleesia (Una Sancta UT:n mielessä) jää sen ulkopuolelle ja ehkä sortamaksikin. Näin ehkä on käyvä lähestyttäessä pian koittavia lopun aikoja - mutta sitten tulee Kristus.*

En tahdo lausua mitään lopulliseksi tarkoitettua tai ehdotonta tuomiota yhdestäkään kirkon työntekijästä niin paljon kuin heitä olenkin arvostellut. Tuomio on Jumalan. Olen vain tajunnut, ettei kirkko ole kollektiivi, joka liikkuisi itsestään. Sitä liikuttavat joko ihmiset tai Pyhä Henki ihmisiä välikkappaleinaan käyttäen. Jos kirkon liikkeelle saattajina ja työhön ohjaajina on uskoa vailla olevia henkilöitä, kirkko kulkee kohti turmiota. Siitä sitä varjelkoon hyvä Jumala" (776; teh.VH).

Vaarallinen Tiililä

Tiililä oli eläessään kunnioitettu ja ehkä hieman pelättykin mies. Harva uskalsi hänen kanssaan asettua nokatusten. Tiililä ei ampunut aivan kaikkea mikä liikkuu, mutta liipasinherkän miehen maineessa hän oli. Ja kun ampui, ampui kovilla! Moni yrittikin välttyä vastakkainasettelusta tämän professorin kanssa.

Nyt Tiililän kuva on vuosikymmenten saatossa uskovienkin mielissä kalvennut. Mitä saa aikaan Junkkaalan kirja? Jos ja kun Tiililä, hänen elämänsä ja oppinsa noin tarkoin paalutetaan, saako se aikaan uutta intoa uskovien keskuudessa. Nähdään, mitä kysymyksiä Tiililä nostatti esiin - ja minkä puolesta hän kaatui. Meidän kysymyksemme ja ongelmamme ovat täsmälleen samoja kuin Tiililänkin aikaan. Maallistuminen on edennyt ja kirkon irtautuminen Raamatusta jatkunut. Kansanvallan lujittuminen on tuonut tukun lisäongelmia. Olisiko Tiililällä lainkaan jalansijaa aikamme kirkossa? Tiililän ajoi kirkosta uskollisuus sanalle. Kuinka me voimme olla kirkossa, jonka jumalattomuus on aivan toista luokkaa?

Selkärankainen mies

Viime vuosisadalla kirkolla oli onni omistaa muutamia selkärankaisia johtajia: **Gustaf Johansson, Antti J. Pietilä, Yrjö J.E. Alanen ja Osmo Tiililä**. Tiililällä oli alussa monia arvovaltaisia ystäviä, jotka sittemmin jättivät Tiililän. Heidän ystävyytensä perustui varmaan pitkälti Tiililän korkeaan asemaan. Heillä ei kuitenkaan ollut Tiililän selkärankaa pitää kiinni perusteista. Loppuaikoinakin he

vielä muodollisesti pitivät yhteyttä, mutta se oli väkinäistä ja pelkästään Tiililän oppineisuuteen ja asemaan perustuvaa - hengellisesti he olivat selkeästi eri leireissä.

Tiililälle tämä ystävästä luopuminen oli sanomattoman raskasta. Verta vuotavien sydämin hän joutui yhä uudelleen toteamaan kuinka ystävä toisensa jälkeen hylkäsi hänet. Tällaisia selkärangattomia, maailmaan mukautujia, kameleontteja, luikertelijoita ja takinkääntäjiä olivat mm. **Olavi Kares, Aimo T. Nikolainen, Eelis Gulin** ja **Mikko Juva**. Näihin jälkimmäisiin sopivat profeetta Elian sanat ontumisesta molemmille puolille:

"Ja Elia astui kaiken kansan eteen ja sanoi: "Kuinka kauan te onnutte molemmille puolille? Jos Herra on Jumala, seuratkaa häntä; mutta jos Baal on Jumala, seuratkaa häntä" (1 Kun.18:21).

Kaikki tappioksi

Osmo Tiililä erosi aikansa kirkonmiehistä siinä, että hän laittoi kaikkensa peliin. Hän otti uskon tosissaan. Kaikki, jopa professorin arvo, sai mennä, jos uskollisuus evankeliumille sen vaati. Hän ei lähtenyt laskelmoinnin tielle kuten hänen monet ystävänsä. Jeesuksen seuraaminen maksoi Tiililälle. Tiililä oli valmis kärsimään Kristuksen tähden. **Hän tahtoi mieluummin olla riidassa ystävien ja piispojen kuin Uuden testamentin kanssa**. Jeesuksen edessä ei neuvotella, vaan totellaan. Tässä hän osoittautui aidoksi apostoli Paavalin seuraajaksi:

"Mutta mikä minulle oli voitto, sen minä olen Kristuksen tähden lukenut tappioksi. Niinpä minä **todella luen kaikki tappioksi tuon ylen kalliin, Kristuksen Jeesuksen, minun Herrani, tuntemisen rinnalla, sillä hänen tähtensä minä olen menettänyt kaikki ja pidän sen roskana - että voittaisin omakseni Kristuksen**" (Fil.3:7-8).

Tekojen saarna

Vanhassa testamentissa mm. Jeremia ja Hoosea saarnasivat paitsi sanallisesti myös teoillaan. Heillä oli "tekojen saarna". Tiililäkin saarnasi paljon sanoillaan. Lopuksi hän saarnasi teollaan - erosi kirkosta. Kirkosta eroamisellaan hän tahtoi alleviivata julistuksensa. Siis ero oli looginen seuraus ja jatko Tiililän julistukselle.

Kirjoittaja

Teol.tri **Timo Junkkaalalla** on taito elämäkertojen kirjoittamiseen. Tästä on osoituksena Urho Muroman elämäkerta. Hän on "tämän alan miehiä". Junkkaala on huolella paneutunut kirjan tekemiseen. Hän on kypsyttellyt kirjaa 1990-luvun alusta asti. Kirja on vahvaa ruokaa, jota ei auta romaanin tyyliin lukea. Hän loihtii Tiililästä esiin uskottavan kuvan. Tähän vaikuttaa merkittävästi laaja dokumenttiaineisto. Noin 100 sivua käsittävä kirjallisuus- ja muu lähdeluettelo on omalta osaltaan takeena kirjan painoarvosta. Voi vain aavistella, kuinka paljon tunteja on käytetty aineiston kokoamiseen. Vaivaa ja aikaa ei ole säästetty - mutta kyllä tulostakin on tullut.

Usko ja tiede

*"Tiililä luonnehtii **Heimin** teologian ydintä näin: "Kristus yksin muodostaa sen 'saarekkeen maailmantapahtumien meressä`, joka pelastaa hukkuvan ihmisen hänen hätätilastaan ja tekee yleensä elämän mielekkääksi". Uskon ja tieteen välillä ei ole ristiriitaa, koska on kysymys "eri dimensioista". Tiililän mielestä Heim pyrki kokonaisnäkemykseen, jossa ei ole ristiriitaa uskon ja*

tiedon, teologian ja luonnontieteiden välillä. Tiililä koki löytäneensä Heimin teologiasta vastauksen siihen kriisiin, johon 1900-luvun alkuvuosien teologia oli positivistisen tieteen käsittelyssä joutunut" (154; teh.VH).

Suhde ekumeniaan

"Johanssonin kuuluisin linjaus oli tuomio ekumeeniselle liikkeelle ja Ruotsin arkkipiispalle Nathan Söderblomille..."Tukholman maailmankonferenssi on antikristillisen vallan ensimmäinen maailmankokous..."Ekumeenisen uskon suurin hairahdus on siinä, että se on tästä maailmasta" (274-275).

Maailman parantaminen

"**Eskatologinen asennoituminen** esti Tiililän mukaan Johanssonia luottamasta mihinkään ihmispuuhiiin tämän maailman parantamisessa." "Johanssonin teologia oli perusteitten teologiaa" (278).

Herännäisyyden korostus

"Tiililän esitelmä oli voimakas linjaus perinteisen kristillisyyden ja teologian puolesta. Samalla se sisälsi suorastaan häkellyttävän suomalaisen kristillisyyden ja **erityisesti herännäisyyden korostuksen**...Asiaan vaikutti myös se, että evankelisuudessa suosittiin Tiililän mukaan väärää, ns. koko maailman autuuden oppia" (s.286; teh. VH).

"Herännäisyys oli Tiililän mukaan myös vahvemmin kansanliike, jossa maallikot olivat itsenäisiä ajattelijoita" (36).

"Vaikka herännäisyyden sanoma keskittyi Kristuksen työhön meidän puolestamme ja sitä seuraavan anteeksiannon julistamiseen, usko ei sen mukaan ollut vain totena pitämistä, vaan elävää yhteyttä Kristukseen. Tämä osoitti Tiililän mielestä liikkeen pietistisen luonteen. "Sisäiset sydämen tapahtumat ovat tärkeitä" (390).

"Toisaalta Tiililä totesi, että **herännäisyydenkin odottava usko oli nimenomaan Kristukseen katsomista, ei itseensä tuijottamista**. Uusi elämä ilmenee Hengen köyhyydessä. Ikävöivä usko on jo omistamista. Joka huutaa Herran perään, on jo tämän parissa. Kaipaus on jo armonelämää. Ahdistuminen Herran luo on jo elävää uskoa. Uskon puutteen tunto on jo itse uskoa. Kristus on läsnä isoavassa uskossa. Pelastusvarmuus korostuu herännäisyydessä tähän tapaan: Herra ei voi hylätä omiaan, joita hän on tähän saakka kärsinyt. Sanoessaan "tulkoon vaikka tuomio" on mukana lapsen turvallinen jättäytyminen isän käsiin" (391; teh.VH).

"**Evangelisen liikkeen erehdyksenä** Tiililä piti opetusta koko maailman autuudesta eli yleisestä vanhurskauttamisesta. Teologisesti kyseessä oli sovituksen ja vanhurskauttamisen samastaminen. Tiililän mukaan yhteys muiden kanssa oli mahdollista vasta kun evankeliset tekevät erehdyksestään parannuksen" (391; teh,VH).

"Talvella 1952 Tiililä sanoi publiikkipuheessa, että Suomessa oli helppoa olla kristitty, mikä samalla sisälsi maailmaan mukautumisen vaaran." "Ne jotka liikkuvat Jumalan asialla, ovat aina protestantteja". totesi dekaani (383).

*"Marraskuussa 1948 Tiililä kirjoitti Evankeliumiyhdistyksen johtokunnalle kirjeen, jonka mukaan **Saarisalo oli evankelisten pappien kokouksessa sanonut, että teologinen tiedekunta on avoin portti helvettiin**" (375; teh. VH).*

Alatietä oppimassa

"Tiililä piti valitettavana sitä, ettei kristittyjen yhteys ole voinut toteutua. Ainoaksi yhdistäväksi siteeksi hänen mukaansa jäi rakkaus. Sota oli johtanut kristittyjä lähemmäksi toisiaan. Tiililä kysyi, "eikö todellisen kristillisen rakkauden synty ole aina riippuvaista siitä, olemmeko oikein tajunneet ja vastaanottaneet evankeliumin" (294).

SIGFRID SIRENIUKSEN TEOLOGIA

"Tampereen kirkkopäivillä oli Tiililän mukaan esitetty, että "unohtamalla itsensä ja tekemällä uhrautuvaa työtä lähimmäisen hyväksi varmimmin pelastaa sielunsa" (311).

*"Sireniuksen takana oli **Christoph Blumhardt**, joka opetti, ettei kristinuskon tarkoitus ole ensi sijassa tehdä ihmisiä autuaiksi, vaan saattaa voimaan Jumalan valtakunta maan päällä" (311; teh.VH).*

"Sirenius vältti Blumhardtin äärimmäiset käsitykset, mutta oli samaa mieltä keskeisimmissä asioissa. Kysymykseen, miksi maailma ei vielä ole muuttunut Jumalan valtakunnaksi, molemmat vastaavat, että Jumala kyllä tahtois, mutta ihmiset estävät. Tiililän mukaan näkemys ei ole raamatullinen. Hänen mukaansa Jumalan valtakunta tulee näkyvällä tavalla vasta Kristuksen paluussa. Tiililä olisi valmis puhumaan Jumalan valtakunnan näkyvästä voitosta maan päällä tuhatvuotisen valtakunnan yhteydessä, mutta totesi, ettei Blumhardtin ja Sireniuksen opetusta voinut yhdistää siihen" (311-312).

PATMOS näyttää osin myötäilevän Sireniuksen teologiaa! Tässä on kyse "maailman parantamisesta"!

LUNDILAINEN TEOLOGIA

"Tiililä totesi arvostelussaan, ettei Jumalan valtakuntaa voida uudistaa työtapoja parantamalla, vaan todellista uudistusta tapahtuu vain siellä, "missä Jumala antaa hengellisen herätyksen tuulten puhaltua", ja silloin vanhoissakin raiteissa ajaen kannetaan hedelmää iankaikkisuudelle" (344).

"oppi uskontojen yhteydestä voi viihtyä vain siellä, missä kielletään Jumalan erityinen ilmoitus Kristuksessa" (344-345).

"Jos Jumalan luo alkoi löytyä muitakin teitä kuin Kristus, silloin ei tietysti tarvittu enää mitään herätystä eikä kääntymistä, mutta silloin ei vaarantunut enää vain pietismi vaan koko kristillinen usko. Siksi Tiililä ei vaiennut" (347).

"Siirala päätyi siihen, ettei ole oikein erottaa toisistaan näkyvää kirkkoa eli kirkkolaitosta ja todellista seurakuntaa" (348).

"Pelastuskysymyksen vieroksuminen liittyi Tiililän mukaan siihen, että kaikkia kastettuja oli alettu pitää Kristuksen kirkkoon kuuluvina, ja opetettiin jopa, että "olla pelastettu on olla ihminen" (350).

"Lundin johtavat teologit olivat esittäneet, ettei dogmaatikolta ole vaadittava henkilökohtaista uskoa" (351).

"Heimillä oli monipuolisuutensa tähden suuremmat edellytykset kuin muilla teologeilla käsitellä niitä kysymyksiä, joita nykyajan ajatteleva ihminen kristinuskon edessä tekee. Heimin mukaan teologia teki virheen, kun se ei enää pyrkinyt asettamaan uskon maailmankuvaa epäuskon maailmankuvaa vastaan" (351).

"Tiililälle lundilaisuus oli osa sitä uutta suuntausta, joka näytti saattavan vaaraan koko perinteisen kristillisen uskon" (356).

PATMOSLAISUUDESTA löytyy myös lundilaisuuden jälkiä!

Liturgiaa

"Tiililän mukaan liturginen liike oli noussut pyrkimyksestä vastata siihen ongelmaan, kun kirkko menettää otettaan ihmisiin. Liikkeen antamaa vastausta hän ei pitänyt oikeana, kun lääkkeeksi tarjottiin juhlallisuutta. "Hiljaiset messut", puvut ja prameus viittaavat enemmän sinne, mistä neljäsataa vuotta sitten vapauduttiin, kuin sinne, missä uskonpuhdistuksen perinnöstä elävien nyt pitäisi olla" (358).

"Korkeakirkollinen harrastus oli Tiililän mukaan Ruotsissa yhteydessä epäselvään kirkko-oppiin. Henkilökohtaisen uskon vaatimus oli hänen mukaansa poistettu sekä kirkkokäsityksestä että teologiasta yleensä" (358).

Teologinen linja

*"Vaikka teologin tehtävä on pyrkiä käsitteelliseen selvyyteen, on samalla tunnustettava, että Jumalan kohdalla käsitteet ovat vain hämäriä likiarvoja, sillä "tässä olisi enemmän kumarrettava ja palvottava". "Jumala voidaan tuntea vain sitä mukaan kuin eletään hänen yhteydessään." Kristillisen teologian on Tiililän mukaan **perustauduttava sekä Jumalan sanaan että kristilliseen kokemukseen**" (383; teh.VH).*

"Liberaalin teologian eräitä pääväittämiä on aina ollut, ettei Raamatun sananmukainen tulkinta ole tarpeellista, kunhan vain ollaan perillä Raamatun hengestä. Mutta tällainen 'henki' oli Tiililän mukaan ylen helposti tulkitsijan oma henki" (387).

"Liberaaliteologian ongelma oli Tiililän mukaan siinä, että se keskittyi etsimään Raamatun erehdyksiä" (420).

*"Uskonnonhistoriallinen koulukunta lähti siitä, että kristinuskon ja muiden uskontojen välillä saattoi olla vain suhteellisia eroja. **Hallesbyn** mukaan liberaalin teologian perusvirhe oli siinä, että sen mukaan luonnollinen ihminen kykeni tutkimaan kristinuskoa" (387; teh.VH).*

*"Tiililän mukaan **Hallesbyn** inspiraatio-oppi tuli lähelle Pietilän näkemystä. Johtava ajatus Hallesbyn etiikassa oli Tiililän mukaan se, että **kristillinen etiikka on ajateltavissa ainoastaan uudistuneen persoonallisuuden etiikkana sanan ja uskon pohjalta**" (388; teh.VH).*

"Viimeisessä kirjeessä Tiililä varoitti kristittyjen keskinäisistä erimielisyyksistä ja varsinkin pitämästä vain omaa joukkoa ainoana oikeana" (395).

APOLOGIAA

"Tiililän mukaan uskonnonopettajan tuli olla apologeetti, kristinuskon puolustaja...Tiililä kysyi, missä ovat ne uskonnonopettajat, "jotka eivät lepää, ennenkuin ovat todella löytäneet vakaumuksen joka kestää". Apologia oli siis yhä lähellä Tiililän sydäntä" (446-447).

"Tiililän mukaan oli sekä teologeilta että maallikoilta voitava edellyttää, että he - Tiililä lainasi apostoli Paavalin sanoja ovat "aina valmiit vastaamaan jokaiselle, joka heiltä kysyy sen toivon perustusta, joka heissä on" ja että he hajottavat maahan "järjen päätelmät ja jokaisen varustuksen, joka nostetaan Jumalan tuntemista vastaan" (447,448).

*"**Tiililä oli huolissaan siitä, että papit eivät olleet valmistautuneet puolustamaan kristinuskoa**" (448; teh.VH).*

*"**Apologia oli Tiililän mielestä valitettavan heikkoa ja kristityt saivat oman taitamattomuutensa tähden "arvonimen tyhmä".** Pelkää apologia ei Tiililän mukaan riitä, vaan ydinasia oli itse toiminta. "Kirkon paras vastaus kaikille arvostelijoilleen on uskollinen työskentely sielujen pelastumiseksi niin kuin toisaalla myös todellinen ihmisten rakastaminen ja palveleminen" (448:teh.VH).*

*"Aika, jota elämme, on ylen määrin vakava. Tulevat ukkospilvet kerääntyvät taivaalle. Ihmiset aavistelevat suurten onnettomuuksien tuloa. Jumalan seurakunta näkee antikristillisten voimien keskittyvän ja kysyy, onko Herran tuleminen lähellä. **Tällaisessa tilanteessa on kirkon työntekijöillä mitä suurin vastuu, sillä pasuunan tulee antaa selvä ääni**" (449:teh.VH).*

Eskatologiaa

*"Kysymys lopun ajan tapahtumien järjestyksestä oli Tiililän mukaan "mitä vaikein". **Itse Tiililä kuitenkin lähti liikkeelle "siitä olettamuksesta, että Kristus tulee ensin maailmalta salatulla tavalla herättämään kuolemaan nukkuneet pyhät ja tempaamaan omansa pilviin itseään vastaan sekä hallitsemaan tämän jälkeen tuhatvuotisen valtakunnan ajan".** Tiililä piti siis ajatusta tuhatvuotisesta valtakunnasta perusteltuna. Vasta tuon ajanjakson jälkeen Kristus herättää kaikki kuolleet ja seuraa viimeinen tuomio" (451; teh.VH).*

"Tiililä totesi, että vaikkei vielä olekaan näkyvissä Israelin "hengellinen palaaminen", on valtiollistakin uudelleensyntymistä pidettävä merkittävänä käänteenä. Tiililä tiivistä sanomansa niin, että suuri antikristillinen vainonaika edeltää Kristuksen toista tulemistä. Suuri lähetysaika ja juutalaisten kääntymisen saattaa hänen mukaansa tapahtua vasta tuhatvuotisessa valtakunnassa" (452).

MAALLINEN JA HENGELLINEN

"Erkki Niinivaaran kirja Maallinen ja hengellinen synnytti suuren kohun syksyllä 1952. Kirja oli ns. synodaalikirja eli kirjoitettu virallista pappeinkokousta varten. Ulkoasultaan kirja vaikutti suhteellisen vaatimattomalta; se oli satasivuinen ja sivukooltaan pieni" (455).

*Mikä siis oli Niinivaaran kirjan sanoma? **Kirjan perusajatus oli, että raja maallisten ja hengellisten asioiden väliltä tuli purkaa.** Tuosta rajasta oli Niinivaaran mukaan johtunut se, että kirkko jäi omaksi saarekkeekseen saavuttamatta yhteyttä ympäröivään yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Niini-*

vaaran mukaan ruotsalainen teologia ja Luther-tutkimus oli ravistellut tuota itsestäänselvyyttä ja tuonut asian kokonaan uuteen valoon. Ruotsalainen teologia tarkoitti edellä kuvattua **Lundin teologiaa**. Lundissa opiskelleet suomalaiset teologit olivat pitäneet Niinivaaran jatkuvasti hyvin informoituna. Ratkaisevaksi lähteeksi synodaalikirjaa ajatellen osoittautui Gustaf Wingrenin väitöskirja *Luthers lärä om kallelsen, Lutherin oppi kutsumuksesta, jonka Niinivaara joskus alkuvuonna 1943 vaihtoi kahdella Työmies-askilla Lauri Haikolalta Kouvolan asemalla* (456; teh.VH).

”Uusi Luther-tutkimus oli Niinivaaran mukaan osoittanut vääräksi sen käsityksen, että Luther oli kiinnostunut vain uskonnollisista kysymyksistä ja Jumala-suhteesta ja **jättänyt käsittelemättä eettiset ja sosiaaliset kysymykset**. Samalla oli joutunut uuteen käsittelyyn myös Lutherin ja pietismin suhde. Kysymys kosketti erityisesti Suomea, koska täällä maailman luterilaisimmaksi kutsutussa maassa juuri herätysliikkeiden oli usein sanottu edustaneen oikeaa luterilaisuutta. Tämähän oli myös Tiililän kanta ja hänen suuntaansa Niinivaara viestinsä ilmeisesti lähetti” (456; teh.VH).

Niinivaara väitti, että Lutherin ajatus, jonka mukaan elämän tarkoitus sisältyy lähimmäisen palvelemiseen, oli kadonnut. ”Kun lähimmäinen on keskuksena, on Kristus keskuksena”, julisti Niinivaara (457).

- Kuinka tuttua tekstiä! Eivätkö piispamme pitkälti edusta samaa teologiaa niputtaessaan koko kristillisen etiikan ”kultaiseen sääntöön”? Piispamme ovat näin samassa harhassa evankelisen Niinivaaran kanssa (VH:n huom.).

”Niinivaaran mukaan uskon ”sekularisoitumista” on se, kun tehdään raja uskovien ja syntisten välille” (457).

- Jälleen tyyppillistä tämän päivän kansankirkon oppia: erotusta ei saa tehdä. Kaikki on kastettu Jumalan lapsiksi (VH:n huom.).

”Kun Jumala valitsi Israelin, se ei merkinnyt erään uskonnollisen provinssin luomista maailmanhistoriaan. Kysymys oli koko maailman lunastuksesta.” Niinivaaran mukaan tästä seurasi, ettei ihmisiä tule jaotella uskoviin ja jumalattomiin. Raja ei kulje ihmisten välillä, vaan taistelu käydään jokaisessa ihmisessä” (458).

”Niinivaara näyttää liittäneen ehtoollisen tavalliseen syömiseen ja juomiseen”(458).

”Luettuaan kirjan Tiililä kirjoitti piispa Eelis Gulinille ja pyysi, että saisi käyttää kirjan johdosta synodaalokokouksessa puheenvuoron heti keskustelun alussa”(459).

TIILILÄ VASTAA

”kirjan käsittelyn Tiililä aloitti tarttumalla ajatukseen, jonka mukaan kirkko ei saisi rakentaa perittyjen ajatustottumusten varaan, vaan sen tulisi aina uudelleen etsiä itselleen sanomansa...siinä unohdettiin (Tiililän mukaan), ettei kirkko varsinaisesti ollut etsivä vaan julistava kirkko...Tiililän mukaan Niinivaaralla on ollut kaksi lähdettä, **kristillis-sosiaalinen ajattelu ja lundilainen teologia**... Tässä yhteydessä Tiililä viittasi jälleen lundilaisen teologian juuriin ja totesi, että lundilaisuudella ja ritschiläisellä teologialla oli kiistämätön yhtymäkohta **tuonpuoleisuuden syrjäyttämässä etiikan kustannuksella**” (460; teh.VH).

"Tiililän mielestä ei tule puhua maallisen elämän arvosta, vaan siitä, kuinka Jumala on Kristuksessa valmistanut pelastuksen tästä maailmasta (461).

"Tiililän mukaan Niinivaara torjui koko Jumalan erityisen ilmoituksen. "Kun kirkkoherra Niinivaara sanoo uhrattavan vieraalle alttarille, jos katsotaan ´ratkaisevasti kristillisen katsomuksen alkavan vasta lunastuksesta`, hän kieltää Kristuksen ainutlaatuisen merkityksen Jumalan ilmoituksen tutkimisessa. Tiililän mukaan vain Kristuksessa voimme ymmärtää Jumalaa ja hänen suunnitelmiaan. Tiililä totesi vielä, että erityisen selvästi Niinivaaran kirjan raamatunvastaisuus näkyy siinä, kuinka kirjassa todetaan, ettei tule opettaa Jumalan erityistä asioihin puuttumista tässä maailmassa (461).

*"Tiililä perusteli ankaraa ja perusteellista kritiikkiä sillä, että Niinivaaran kirja aloitti kokonaan uuden vaiheen. Kyseessä oli ensinnäkin synodaalikirjoitus eikä mikä tahansa mielipiteen ilmaus. Aiemmin keskustelua oli käyty lehdissä, mutta **nyt tuomiokapituli oli postittanut virallista pappeinkokousta varten papeille harhaoppisen kirjan ja tullut näin itsekin Tiililän mukaan väärin oppien levittäjäksi** (461;teh.VH).*

Maallisesta yhteiskunnasta tuli uusi Jumalan valtakunta (462; teh.VH).

*"Tiililän mielestä kyse ei ollut vain siitä, onko maallinen kutsumus yhtä hyvä kuin hengellinen, vaan varsinaisesti siitä, tunnustettiinkö lainkaan hengellistä todellisuutta. Taistelua ei käyty vain siitä, onko oikein tehdä raja uskovien ja ei-uskovien välille, tai siitä, tuliko palvella Jumalaa vai oliko kaikki muuttunut lähimmäisen palvelemiseksi. Niinivaaran lauseiden takaa pilkotti uusi kokonaisnäkemys, **joka ei Tiililän mukaan vaarantanut vain pietismiä vaan koko kristillisen uskon.** Tätä taustaa vasten Tiililän rajua hyökkäys on ymmärrettävissä" (462; teh.VH).*

*"Synodaalikirjasta käytettiin parikymmentä puheenvuoroa, joissa Tiililän kritiikkiä **tukivat Urho Muroma, Kosti Kankainen, Erkki Kurki-Suonio ja Paavo Viljanen. Niinivaara sai tukea Lennart Pinomaalta, Sigfrid Sireniukselta ja Aarne Siiralalta.** Tiililän kieltä käyttäen voisi sanoa, että sireniolais-lundilainen rintama oli saanut vastaansa herätysliikepapit (464; teh.VH).*

*"Seuranneessa keskustelussa Gulin sanoi Niinivaaran kirjaa loistavaksi ja antoi siitä arvosanan 10+. Tiililä oli niin pettynyt piispaansa, että tiedusteli Salomieheltä mahdollisuutta siirtyä Turun hiippakuntaan ja oli jo kirjoittamassa asiasta anomusta, kun Gulinin kirje sai hänet muuttamaan mielensä. Pitkässä kirjeessä Gulinille Tiililä sanoi, että häntä suretti se, että Gulin ja Pinomaa olivat jo pitkään antaneet tukensa ryhmälle, **"jonka päämääränä on tappaa uskonnollinen elämä kirkostamme"**. Tiililän mielestä se oli kummallista, koska Gulin ja Pinomaa olivat muuten edustaneet herätyskristillisyyttä. Tiililä ei voinut ymmärtää, että he tukivat niitä, jotka puhuivat ivaten "pelastuskysymyksestä huolehtivasta kristillisyydestä" (464; teh.VH).*

*"Tiililä laati asiasta laajan kirjoituksen, joka julkaistiin Kotimaassa 3. päivänä lokakuuta...Hän aloitti toteamalla, että kirkossa oli tultu merkilliseen tilanteeseen. Sotien jälkeen muutamat papit olivat hänen mukaansa esittäneet perustavissa teologisissa kysymyksissä sellaisia mielipiteitä, joita ei voi yhdistää kirkon perusteisiin. Tällaisia ajatuksia olivat Tiililän mukaan seuraavat: **kaikki maailman uskonnot ovat yhtä, luterilainen vanhurskauttamisoppi on murskattava, kaikki kastetut ihmiset ovat Kristuksen ruumiin jäseniä, pelastuskilvoitus on itsekkyyttä, uudestisyntynyt teologi on portto tieteen temppelissä ja herätyskristillisuus on väärä kasvannainen luterilaisessa kirkossa"** (459,460; teh.VH).*

MAALLISEN JA HENGELLISEN JÄLKIKAIKUJA

"Tiililän mielestä Niinivaaran kirjasta iloitsivat ne, joiden mielestä kirkon olisi kokonaan jätettävä "höpinät sielun pelastuksesta" ja keskityttävä vain sellaiseen sosiaalisuuteen, mitä tämä maailma ymmärtää" (464).

"Tiililän mukaan asiassa ei ollut kysymys vain Luther-tulkinnasta tai teologisesta oppiriidasta vaan "mitä vakavimmasta halkeamasta kirkon elämässä" (464).

*"Gulin kiitti hyvästä kirjeestä, jossa Tiililä oli hänen mielestään kuin ennen hyvään aikaan. Gulin kiisti haastaneensa riitaa. Hän oli vain halunnut selittää kansalle, miten hän asiat näki. Niinivaaran kirjaa olivat Gulinin mukaan vastustaneet **eriskummalliset tyypit: "Muroma, sairas, Aurola, filosofi omaa tekoaan, Tuominen, vaikein kaikista papeista."** Kankaista Gulin sanoi **arvostavansa, mutta ei pitänyt häntä varsinaisena teologina. Hän ihmetteli sitä, että Muromakin, joka oli saanut vain minimin eli kuusi ääntä teologisessa tutkinnossaan, ratkoi nyt teologis-tieteellisiä ongelmia.** Gulin myönsi, että **Olavi Castrénin** käyttämä sanonta oli hirveä, mutta hän ymmärsi tämän tarkoittavan vain sitä, ettei tieteellisessä keskustelussa voida vedota uudestisyntyymiseen. Gulinin viittaus Castréniin tarkoitti tämän lausumaa, jonka mukaan **uudestisyntynyt teologi on portto tieteen temppelissä.** Kirjeen lopuksi Gulin vetosi ystävyiden ja rauhan puolesta. "Ollaan ystäviä... Neuvottele Inkkusi kanssa... Koeta nähdä asiat niin vähäisinä kuin asiallisesti ovat. Ei tässä kirkkoa kaadeta" (465; teh.VH).*

"Tiililän mukaan on kauhistuttavaa, ettei piispalla ole ollut vuosien varrella yhtään arvostelevaa sanaa niistä, jotka Tiililän mielestä opettivat väärin, mutta nyt hän pani koko arvovaltansa liikkeelle, kun "yritetään kirkko-äitiä puolustaa raamatunvastaisuudelta ja koko tältä suunnalta, jolle uskon teologia on porttojen työtä" (465; teh,VH).

"Samalla hän (Tiililä) kysyi Gulinilta, kuinka tämä, vaikka oli Uuden testamentin entinen professori, saattoi opettaa heränneiden harhaoppia jatkuvasta uudestisyntymisestä" (466).

"Tiililä ilmaisi pettymyksensä Gulinin joulutervehdyksen tekstistä, jossa hän siinäkin näki lundilaisen tendenssin, "joka murehduttaa jokaista herätystyössä kilvoittelevaa ja lohduttaa suruttomia". Gulin oli kirjoittanut, että joulun Herra oli tullut yhdistämään ihmiset" (466-467).

"Tiililä toisti jälleen ajatuksensa, että kirja on uuden suuntauksen läpimurtoa toivovien koepallo. Tiililän mukaan sellainen kirkko ei kestä, jossa vallitsevana on toista ja kolmatta uskonnokappaletta ja niiden mukana herätyslinjaa ja pietismiä vieroksuva suuntaus" (467).

"Niinivaaran kirja oli synodaalikirjoituksena lyönyt kaikkien aikojen ennätyksen herättämänsä keskustelun laajuudessa, vilkkauudessa ja kiihkeydessä. Yleisradio järjesti asiasta keskustelun ja presidentti Paasikiven kerrottiin pyytäneen Tampereen kokouksen pöytäkirjan nähdäkseen" (468).

"Tiililä kirjoitti myös Kotimaahan kirjeen teologian ylioppilaille. Hän aloitti sen toteamalla, että elämässä on vain yksi pääkysymys. "Teitä ei kutsuta julistamaan, että tämä maallinen elämä nykyisessä syntisessä menossaan olisi Jumalan tahdon täyttämistä ja että ihmiset voivat rauhoittaa mielensä sillä, että Jumala vaikuttaa kaikessa. Teidät kutsutaan Jumalan aseina huutamaan herätystä synnissä nukkuville" (468).

"Kun Pyhä Henki valtaa sydämen, silloin ihminen saa Tiililän mukaan sen alttiuden ja rakkauden, jota maailma kristityiltä odottaa. "Tie ei kulje lähimmäisen kautta Jumalaan, vaan Jumalan kautta lähimmäiseen." Tiililä kehotti ylioppilaita kysymään elämän pääasioissa neuvoja vanhojen herätysten mailla eläviltä hengellisiltä isiltä ja äideiltä. "He tuntevat Jumalan ja puhuvat. Monet puhuvat, vaikka eivät häntä tunne" (468).

"Muroman mukaan Niinivaaran kirjaa voi verrata testamentin väärennökseen, joka on vakava rikos" (468).

"Tiililä sai marraskuussa 1952 heränneiden tunnetulta maallikkojohtajalta Matti Pesoselta kirjeen, jossa tämä kertoi jo pitemmän aikaa tunteneensa velvollisuudekseen kiittää Tiililää "siitä asiantuntemuksesta ja kristillisestä rohkeudesta", jolla tämä on torjunut "lundilaisia hyökkäyksiä rakkaan kirkkomme perustuksia vastaan" (470).

"Tiililä totesi, että Luther ei puhunut vain maallisen kutsumuksen arvosta vaan myös uskovien yleisestä pappeudesta. Lutherin mukaan ihmisen elämän tarkoitus ei tyhjene maallisen kutsumuksen hoitamiseen"(472).

LAITOSKIRKON KRITIIKKIÄ

*"Tiililä teki jyrkän eron Kristuksen seurakunnan ja laitospirkon välillä. Kristuksen seurakunnasta Tiililä käytti kreikankielistä nimitystä **ekklesia**. Tähän todelliseen seurakuntaan eli Kristuksen ruumiiseen kuuluvat vain ne, jotka uskovat. Tiililä vastusti näkemystä, että kaikkia kastettuja pidettäisiin ekklesian jäseninä. Kastettujen joukossa oli hänen mukaansa paljon hengellisesti kuolleita. Tiililän mukaan on kummallista, että teologit saattoivat kirkkokäsityksessä edustaa näkemyksiä, jotka hänen mukaansa olivat ilmeisessä ristiriidassa Jumalan sanan kanssa. Tiililän kirkkokäsityksessä oli tapahtunut muuttumista. Jo Teinien teologiassa Tiililä oli alkanut puhua ekklesiasta kirkon sijasta. Systemaattisessa teologiassa hän teki entistä jyrkemmän eron laitospirkon ja ekklesian eli Kristuksen seurakunnan välillä" (509; teh.VH).*

PATMOS on mielestäni luopunut perinteisestä konservatiivisesta linjasta. Kyseessä on "toinen evankeliumi", jolle Paavali lukee madonluvut, Gal.1:8.

Kansalliset herättäjät ovat aikanaan tehneet arvokasta työtä, mutta turha on heitä tänään huutaa hätiin Suomen kansan hengelliseksi herättämiseksi.

Paavo Ruotsalainen sanoi J.V.Snellmanille: "Työ vilosohvit tiette saman selevän roamatusta kuin sika pottuhalameesta."

PATMOS myötäilee tänään esiintuomiani harhaisia näkemyksiä (Sirenus, Niinivaara, lundilaisuus, liberaaliteologia, vapautuksen teologia, yleisuskonnollisuus, sosiaalinen evankeliumi, maailman parantaminen, populismi jne.). Olisiko syytä tarkistaa kurssia - Tiililän mukaan?